

پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط زیست

جلد اول

هتوَن بنیادین حفاظت از محیط زیست

(قانون اساسی، اسنادالادستی، قوانین برنامه ای و قوانین پایه)

تحقیق و تدوین

دکتر علی مهدی

دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه قم

با دیباچه دکتر محمود نصراله زاد

(رئیس پژوهشکده محیط زیست)

سرشناسه	مشهدی، علی، ۱۳۵۹-
عنوان قراردادی	ایران، قوانین و احکام (Iran. Laws, etc)
عنوان و نام پدیدآور	مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط زیست / تحقیق و تدوین: علی مشهدی؛ با دیباچه محمود نصراله‌زاده.
مشخصات نشر	تهران: خرسندی، ۱۳۹۶-
مشخصات ظاهری	۴۸۶ ص.
شابک	978-600-114-787-6
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
مندرجات	ج ۱: متون بنیادین حفاظت از محیط زیست
موضوع	قانون اساسی، اسناد بالادستی، قوانین برنامه‌ای و قوانین پایه.
شناخت افزه	حقوق محیط زیست -- ایران (Environmental law -- Iran)
رده‌بند کنگره	نصراله‌زاده، محمود، ۱۳۶۰-، مقدمه نویس
رده‌بندی یوپی	۳۴۴/۵۵۰۴۶
شماره کتابشناختی ملی	۴۸۱۵۲۷۲

انتشارات خرسندی

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان فی‌نژاد - نرسیده به خیابان دانشگاه - پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۱۰۸۱۲

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، تلفن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منیری جاور (آر دبیرست)، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۷۵۵۹۱۰ - ۶۶۹۵۰۷۵۹

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتر، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد، طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط زیست (جلد اول)

متون بنیادین حفاظت از محیط زیست

تألیف: دکتر علی مشهدی

چاپ اول: ۱۳۹۶ - شمارگان: ۲۰۰ جلد

صفحه‌آرایی: الهام پیدایی

قیمت: ۳۵۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-787-6

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۸۷-۶

دیباچه ریاست پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

ما درخت افکن نه ایم آنها گروهی دیگرند
با وجود صد تبر یک شاخ بی بر نشکنیم
وحشی بافقی

دیباچه

دانشگاه ییل (Yale) شاخص عملکرد زیست محیطی سالانه کشورهای مختلف جهان را با توجه به معیارهای آلودگی هوا، دسترسی به آب آشامیدنی، میزان از دست دادن جنگل، یارانه کشاورزی، رزئی های تجدیدپذیر، سرانه دی اکسید کربن، و موارد دیگر می سنجد. طبق گزارش های موجود، کشور ایران از منظر این شاخص شرایط مطلوبی را تجربه نمی کند. برای مثال استان قم با اکوسیستمی شکننده به دلیل استقرار در حاشیه کویر به یکی از کمترین های تولید گرد و غبار در کشور تبدیل شده است. هم چنین، افزایش سرمایه گذاری صنعتی و تولید آلاینده های مخاطره آمیز، محیط زیست این استان را در معرض مخاطراتی و زافزون قرار داده است.

در این راستا، دانشگاه قم با هدف تولید، توسعه و ارزیابی دانش و فناوری در عرصه محیط زیست و بهره گیری از توان اعضای هیئت علمی و کارشناسان کشور پژوهشکده محیط زیست را در سال ۱۳۸۲ تأسیس کرد. از این طریق گامی مؤثر در گسترش فعالیت های پژوهشی استانی، ملی و بین المللی برداشته و زیست اصلی این پژوهشکده «شناخت معضلات زیست محیطی و ارائه راهکار» است. هم اکنون با سه گروه پژوهشی آلاینده های زیست محیطی، فرهنگ و محیط زیست، و زیست محیطی و غبار، کار گروه فعالیت می کند. اخیراً پژوهشکده برای حل معضل ملی منطقه ای گرد و غبار، کار گروه پژوهش های کاربردی گرد و غبار را با کمک استادان متخصص دانشگاه های کشور راه اندازی کرده که حاصل آن ارائه ۳ راهکار عملی برای حل معضل گرد و غبار بوده است. پژوهشکده محیط زیست امیدوار است با انجام

پروژه‌های میدانی از مهم‌ترین و گران‌بهاترین سرمایه‌کشور محافظت کند و از بروز خسارت‌های ناشی از گرد و غبار جلوگیری به عمل آورد.

در سال‌های اخیر، ارائه راهکارهای عملی برای مواجهه با چالش‌های حقوقی پیش روی حامیان محیط زیست و پیشبرد نظریه‌های تخصصی در این زمینه بسیار مورد توجه قرار گرفته است. بررسی تجربه کشورهای پیشرفته مؤید این واقعیت است که تصویب قوانین سخت گیرانه و برخورد قاطع با متخلفان نقش بسیار مؤثری در جلوگیری بر مصادات جبران‌ناپذیر به محیط زیست دارد. از این رو، با توجه به اهمیت روزافزون مسائل زیست‌محیطی، ضرورت ایجاد قوانین زیست‌محیطی و انجام طرح‌ها و پژوهش‌های کاربردی در این زمینه گریزناپذیر است.

مجموعه پیشانی‌های علمی تلاش متعهدانه دکتر علی مشهدی عضو محترم هیئت علمی گروه حقوق بین‌الملل دانشکده حقوق دانشگاه قم و به سفارش پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم است. در این اثر که شامل مجموعه محشای قوانین و مقررات محیط زیست است، نویسنده با تلاش و کوشش سعی نموده است، تا مطالب تخصصی و جامعی را در زمینه حقوق محیط زیست بیان نماید. امید است این کتاب با ارائه دامنه گسترده‌ای از اطلاعات و طرح موضوعات نوین در حوزه حقوق محیط زیست برای دانشجویان، پژوهشگران، کارشناسان حفاظت محیط زیست و سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری، و مؤسسات علمی و جامعه دانشگاهی کشور سودمند باشد.

با اغتنام فرصت، از کوشش‌های بی‌بدیل جناب آقای دکتر علی مشهدی در خلق این اثر علمی وزین صمیمانه سپاسگزاری می‌کنم و صحت، کامیابی و رونق روزافزون برای ایشان آرزو مندم.

پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم بنا به رسالتی که در گسترش دانش و بسط فعالیت‌های پژوهشی در راستای حفظ محیط زیست دارد اثر حاضر را به جامعه علمی کشور تقدیم می‌کند.

دکتر محمود نصرآزاده

رئیس پژوهشکده محیط زیست دانشگاه قم

مقدمه

احاطه به قوانین و مقررات زیست محیطی و احکام آنها به دلیل تنوع و تکرار عناوین و موضوعات در اغلب نظام‌های حقوقی دشوار است. به همین جهت در برخی از کشورها نظیر فرانسه «کد محیط زیست»^۱ به صورت دسته‌بندی شده و روزآمد در اختیار جریان و بهره‌برداران قرار دارد. این مسئله در نظام حقوقی ایران به مراتب دشوارتر پیچیده‌تر است، چه آنکه در حقوق ایران نه خبری از «قانون جامع حفاظت از محیط زیست» است و نه قوانین و مقررات پراکنده حفاظت محیط زیست تنقیح و به صورت منظم دسته‌بندی و مرتب و روزآمد شده‌اند.

حقیقت موجود نمایانگر آن است که از سال‌های دور تاکنون، در نظام حقوقی ایران قوانین و مقررات زیست محیطی متنوع و متعددی به تصویب رسیده‌اند. این قوانین و مقررات نمایانگر نظام «حقوق محیط زیست» ایران در حوزه‌های مختلف و متنوع حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی هستند. اما به دلیل مشکلات پیش گفته گاهی در مقام اجرا یا قضاوت نهادهای متولی دچار سردرگمی شده و نمی‌توانند بهره‌برداری مناسبی از قوانین و مقررات بعضاً متعارض و متناقض و مبهم و حتی گاهی ظاهراً منسوخ داشته باشند.

مجموعه حاضر به هیچ وجه در راستای ارائه اثری مسیح به عنان حقوقی مدرن آن نیست و چنین ادعایی نیز ندارد، چه آنکه بی‌شک این کار عظیم از جمله یک گروه تحقیقاتی برخواهد آمد و بضاعت اندک نویسنده ناتوان از ارائه آن است.

۱- برای مثال در حقوق فرانسه رک:

Lamarque, Jean, ed. *Code de l'environnement*. Jurisprudence générale Dalloz, 1980 et Dejean, Édith, ed. *Code de l'environnement*. Dalloz, 2013.

همچنین جهت اطلاع از نمونه کد روزآمد حقوق محیط زیست فرانسه به سایت لژی فرانسه به آدرس ذیل بنگرید:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074220>

در این اثر و مجلدات بعدی تنها سعی شده است، قوانین و مقررات زیست محیطی جهت استفاده بهتر، به صورت دسته بندی موضوعی تقدیم خوانندگان گرامی شود. با اینحال به نظر نگارنده، الگوی مطلوب نظام تقنینی در حوزه حقوق محیط زیست و منابع طبیعی در آینده ما را ناگزیر به تدوین یک «قانون جامع حفاظت از محیط زیست» و نیز تنقیح قوانین و مقررات این حوزه در قالبی شبیه به کد محیط زیست در سایر کشورها خواهد نمود.

بد نیست این اثر، که هم اکنون به جامعه علمی ارائه می شود به قوانین و مقررات و متون بنیادین و سایر اختصاص یافته است. بویژه از بخش دوم کتاب به بعد، تنها برخی از قوانین و مقررات مهم ذکر گردیده و همه موارد ذکر نشده اند. بدیهی است در مجلدات بعدی این اثر به صورت موضوعی تدوین گردیده، سعی شده است، قوانین و مقررات حوزه های متنوع حمایت از محیط زیست از جمله آب و خاک و هوا و حیات وحش و ... به صورت جداگانه تدوین و تحقیق گردند.

هدف اولیه و ساده از تدوین این مجموعه ما این است که قوانین و مقررات حوزه های متنوع حفاظت از محیط زیست به صورت دسته بندی موضوعی در اختیار محققین قرار گیرد.

رجاء واثق دارم که اولیای امور و اساتید محترم این حوزه از پیشنهادات اصلاحی خود نسبت به این حقیر دریغ نورزند. امید آنکه مجموعه حاضر مورد قبول جامعه حقوقی کشور بویژه پژوهشگران حوزه حقوق محیط زیست و منابع طبیعی قرار گیرد.

علی مشهدی

دانشکده حقوق دانشگاه قم

۱۳۹۶

فهرست اجمالی

۱۹	بخش نخست: قانون اساسی و اسناد بالادستی
۲۰	فصل اول- از قانون اساسی
۳۰	فصل دوم- سند چشم انداز و سیاست های کلی
۳۹	فصل سوم- قوانین برنامه های
۱۷۹	بخش دوم: قوانین و مقررات بنیادین
۱۸۰	فصل اول- قوانین عام حفاظت محیط زیست
۲۲۷	فصل دوم- ارزیابی اثرات زیست محیطی
۲۴۰	فصل سوم- شکار و صید
۲۶۵	فصل چهارم- جنگل و مرتع
۳۳۹	فصل پنجم- خاک
۳۶۱	فصل ششم- فضای سبز
۳۷۰	فصل هفتم- آب و منابع آبی
۴۰۷	فصل هشتم- آلودگی هوا
۴۲۴	فصل نهم- آلودگی صوتی
۴۲۸	فصل دهم- آلودگی رادیو اکتیو
۴۳۷	فصل یازدهم- آلودگی نفتی
۴۵۵	فصل دوازدهم- پسماند
۴۷۲	فصل سیزدهم- بهداشت و محیط زیست
۴۸۰	فصل چهاردهم- قوانین و مقررات کیفری

فهرست تفصیلی

۵	دیاچه
۷	مقدمه
۱۹	بخش نخست: قانون اساسی و اسناد بالادستی
۲۰	فصل اول - از قانون اساسی
۲۰	۱- اصل پنجاهم
۲۲	۲- اصل نهم و دهم
۲۴	۳- اصل چهاردهم
۲۸	۴- اصل یکصد و پنجاه و سوم
۳۰	فصل دوم - سند چشم‌انداز سیاست‌های کلی
۳۰	از سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
۳۲	سیاست‌های کلی نظام در خصوص انرژی
۳۲	الف - سیاست‌های کلی نفت و گاز
۳۲	ب - سیاست‌های کلی سایر منابع انرژی
۳۳	سیاست‌های کلی نظام در خصوص منابع طبیعی
۳۳	سیاست‌های کلی نظام در خصوص منابع آب
۳۴	سیاست‌های کلی نظام در خصوص معدن
۳۴	سیاست‌های کلی نظام در خصوص حمل و نقل
۳۶	سیاست‌های کلی محیط‌زیست
۳۹	فصل سوم - قوانین برنامه‌ای
۳۹	از قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۳۹	بخش ۲ - بودجه و مالیه عمومی

بخش ۵- توازن منطقه‌ای، توسعه روستایی و توانمندسازی اقشار آسیب‌پذیر.....	۴۳
الف- اقدامات اقتصادی و بخشی.....	۴۴
ب- اقدامات عمرانی زیربنایی.....	۴۶
بخش ۷- کشاورزی.....	۴۷
بخش ۸- آب.....	۵۶
بخش ۹- محیط زیست و منابع طبیعی.....	۵۹
بخش ۱۰- انرژی، صنعت و معدن.....	۶۴
قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۷۱	
توسعه روستایی.....	۸۵
از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۸۹	
ماده ۱۴.....	۸۹
ماده ۱۷.....	۹۱
ماده ۲۰.....	۹۴
ماده ۲۲.....	۹۴
ماده ۳۱.....	۹۴
ماده ۳۲.....	۱۰۰
از فصل دوم- تعامل فعال با اقتصاد جهانی.....	۱۰۲
ماده ۳۴.....	۱۰۲
از فصل چهارم- توسعه مبتنی بر دانایی.....	۱۰۴
ماده ۴۳.....	۱۰۴
بخش دوم- حفظ محیط‌زیست، آمایش سرزمین و توازن منطقه‌ای.....	۱۰۵
فصل پنجم- حفظ محیط‌زیست.....	۱۰۵
ماده ۵۸.....	۱۰۵
ماده ۵۹.....	۱۰۵
ماده ۶۰.....	۱۰۵

۱۰۶.....	ماده ۶۱.....
۱۰۷.....	ماده ۶۲.....
۱۰۷.....	ماده ۶۳.....
۱۰۸.....	ماده ۶۴.....
۱۰۹.....	ماده ۶۵.....
۱۰۹.....	ماده ۶۶.....
۱۱۰.....	ماده ۶۷.....
۱۱۰.....	ماده ۶۸.....
۱۱۷.....	ماده ۶۹.....
۱۲۱.....	ماده ۷۰.....
۱۲۱.....	ماده ۷۱.....
۱۲۲.....	فصل ششم- آمایش سرزمین و رزق منطقه‌ای.....
۱۲۲.....	ماده ۷۲.....
۱۲۳.....	ماده ۷۳.....
۱۲۳.....	ماده ۷۴.....
۱۲۴.....	ماده ۷۵.....
۱۲۵.....	ماده ۷۶.....
۱۲۶.....	ماده ۷۷.....
۱۲۶.....	ماده ۷۸.....
۱۲۶.....	ماده ۷۹.....
۱۲۶.....	ماده ۸۰.....
۱۲۷.....	ماده ۸۱.....
۱۲۷.....	ماده ۸۲.....
۱۲۸.....	ماده ۸۳.....
۱۲۹.....	از فصل نهم- توسعه فرهنگی.....

ماده ۱۱۷.....	۱۲۹
از فصل دوازدهم-نوسازی دولت و ارتقاء اثر بخشی حاکمیت.....	۱۳۲
ماده ۱۳۵.....	۱۳۲
ماده ۱۴۰.....	۱۳۳
از قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵ تازه های ۸۱، ۸۲، ۸۳ از قانون برنامه پنجساله دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.....	۱۷۲
بخش دهم: قوانین و مقررات بنیادین.....	۱۷۹
فصل اول- قوانین عام حفاظت محیط زیست.....	۱۸۰
قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۱۸۰
آیین نامه اجرایی قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۱۹۵
فصل اول- تعاریف.....	۱۹۵
فصل دوم- مقررات مربوط به پارک ملی- آثار طبیعی ملی، پناهگاه حیات وحش و مناطق حفاظت شده.....	۱۹۶
فصل سوم- مقررات مربوط به اجرای مواد ۱۹ و ۲۰ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۱۹۹
فصل چهارم- شورای عالی حفاظت محیط زیست.....	۲۰۱
فصل پنجم- مقررات اجرای برنامه های آموزشی حفاظت و بهسازی محیط زیست.....	۲۰۱
فصل ششم- گارد محیط زیست.....	۲۰۲
فصل هفتم- مقررات مربوط به باغ های وحش و موزه ملی تاریخ طبیعی.....	۲۱۸
فصل هشتم- بودجه و امور مالی سازمان.....	۲۲۴
فصل نهم- متفرقه.....	۲۲۴
فصل دوم- ارزیابی اثرات زیست محیطی.....	۲۲۷
آیین نامه ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح ها و پروژه های بزرگ تولیدی،	

۲۲۷.....	خدماتی و عمرانی مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۹۲.....
۲۳۱.....	مصوبه شماره ۱۵۶ شورای عالی حفاظت محیط زیست.....
۲۳۱.....	(آیین نامه (الگوی) ارزیابی اثرات زیست محیطی).....
۲۳۷.....	از ماده ۱۰۵ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران.....
۲۳۸.....	اصلاح آیین نامه ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح ها و پروژه های بزرگ تولیدی، خدماتی و عمرانی.....
۲۴۰.....	فصل سوم- شکار و صید.....
۲۴۰.....	قانون شکار و صید.....
۲۵۸.....	آیین نامه اجرایی قانون شکار و صید.....
۲۵۸.....	فصل اول- تعاریف.....
۲۵۹.....	فصل دوم- مقررات مربوط به پارک ملی و منطقه حفاظت شده و قرق اختصاصی.....
۲۵۹.....	فصل سوم- پروانه های شکار و صدور شرایط صدور آن.....
۲۶۲.....	فصل چهارم- سازمان.....
۲۶۲.....	فصل پنجم- نحوه همکاری وزارتخانه ها و سایر سازمان های وابسته به دولت با سازمان حفاظت محیط زیست.....
۲۶۳.....	فصل ششم- مقررات خرید و فروش، عرضه و نگاهداری، واردات و صادرات تکثیر و پرورش جانوران وحشی.....
۲۶۵.....	فصل چهارم- جنگل و مرتع.....
۲۶۵.....	قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع با اصلاحات بعدی.....
۲۶۵.....	فصل اول- تعاریف.....
۲۶۸.....	فصل دوم- حفاظت و بهره برداری.....
۲۷۶.....	فصل سوم- موضوع.....
۲۷۸.....	فصل چهارم- سازمان و مقررات مالی.....
۲۸۱.....	فصل پنجم- تبدیل و واگذاری.....

فصل ششم - جرایم و مجازات‌ها.....	۳۰۹
فصل هفتم - مقررات مختلفه.....	۳۲۲
قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور.....	۳۳۷
فصل پنجم - خاک.....	۳۳۹
قانون حفظ کاربری اراضی و باغ‌ها.....	۳۳۹
آیین‌نامه اجرایی قانون اصلاح قانون حفظ کاربری اراضی زراعی و باغها.....	۳۴۹
فصل ششم - فضای سبز.....	۳۶۱
لایحه قانونی - حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها.....	۳۶۱
ضوابط اجرایی در رابطه با چگونگی اجرای ماده ۱ لایحه قانونی حفظ و گسترش فضای سبز در شهرها مصوب ۱۳۵۹/۳/۱۱.....	۳۶۴
فصل هفتم - آب و منابع آبی.....	۳۷۰
آیین‌نامه جلوگیری از آلودگی آب.....	۳۷۰
قانون توزیع عادلانه آب.....	۳۷۶
فصل اول - مالکیت عمومی و ملی آب.....	۳۷۶
فصل دوم - آبهای زیرزمینی.....	۳۷۷
فصل سوم - آبهای سطحی.....	۳۸۲
حقابه و پروانه مصرف معقول.....	۳۸۲
فصل چهارم - وظائف و اختیارات.....	۳۸۴
صدور پروانه مصرف معقول.....	۳۸۴
وصول آب بهاء، عوارض و دیون.....	۳۸۹
حفاظت و نگهداری تأسیسات آبی مشترک.....	۳۹۰
فصل پنجم - جبران خسارات - تخلفات و جرائم و مقررات مختلفه.....	۳۹۲
جبران خسارات.....	۳۹۲
تخلفات و جرائم.....	۳۹۴

۳۹۴	مقررات مختلفه
۳۹۶	راهبردهای توسعه بلند مدت منابع آب کشور
۳۹۹	قانون حفاظت و بهره برداری از منابع آبی جمهوری اسلامی ایران
۴۰۵	قانون حفاظت، احیاء و مدیریت تالاب‌های کشور
۴۰۷	فصل هشتم - آلودگی هوا
۴۰۷	قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا
۴۰۷	فصل اول - کلیات
۴۰۸	فصل دوم - وسایل نقلیه موتوری
۴۱۲	فصل سوم - کارخانجات و کارگاه‌ها و نیروگاه‌ها
۴۱۶	فصل چهارم - منابع تجاری، خانگی و منابع متفرقه
۴۱۷	فصل پنجم - مجاری آب‌ها
۴۱۹	فصل ششم - مقررات مختلفه
۴۲۰	آیین نامه اجرایی قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا
۴۲۰	فصل اول - کلیات
۴۲۲	فصل دوم - وسایل نقلیه موتوری
۴۲۳	فصل سوم - منابع تجاری و متفرقه
۴۲۴	فصل نهم - آلودگی صوتی
۴۲۴	آیین نامه جلوگیری از آلودگی صوتی
۴۲۸	فصل دهم - آلودگی رادیو اکتیو
۴۲۸	قانون حفاظت در برابر اشعه
۴۲۸	فصل اول - کلیات
۴۳۰	فصل دوم - پروانه و مسئولیت‌ها
۴۳۳	فصل سوم - نظارت و بازرسی
۴۳۴	فصل چهارم - جرائم و مجازات‌ها

فصل پنجم- مقررات ویژه.....	۴۳۵
فصل یازدهم- آلودگی نفتی.....	۴۳۷
از قانون نفت.....	۴۳۷
از قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت.....	۴۳۷
مصوب (۱۳۹۱/۲/۲۷).....	۴۳۷
از اصلاح قانون نفت.....	۴۳۹
از حفظ دریا و رودخانه های مرزی از آلودگی با مواد نفتی.....	۴۴۶
از آیین نامه مرز به بستر رودخانه ها ، انهار ، مسیل ها ، مرداب ها، برکه های طبیعی و شبکه های آبرسانی، آبیاری و زهکشی.....	۴۵۴
فصل دوازدهم- پسماند.....	۴۵۵
قانون مدیریت پسماندها.....	۴۵۵
آیین نامه اجرایی قانون مدیریت پسماندها.....	۴۶۱
مصوب (۱۳۸۴/۵/۵).....	۴۶۱
فصل سیزدهم- بهداشت و محیط زیست.....	۴۷۲
آیین نامه بهداشت محیط.....	۴۷۲
آیین نامه اجرایی کنترل و نظارت بهداشتی بر سموم و آفات میایی.....	۴۷۷
فصل چهاردهم- قوانین و مقررات کیفری.....	۴۸۰
۱. از قانون مجازات اسلامی- تعزیرات.....	۴۸۰
ماده ۶۸۴.....	۴۸۰
ماده ۶۸۸.....	۴۸۰
ماده ۶۸۹.....	۴۸۱
ماده ۶۹۰.....	۴۸۱
۲. از آیین نامه امور خلافی.....	۴۸۲